

Orsaker och möjliga lösningar på normbundna studie- och yrkesval

Orsaker och möjliga lösningar på normbundna studie- och yrkesval

En forskningsöversikt gjord av Kontigo AB Michaela Danielsson, Vanessa Sevedag & Anna Tengqvist
Stockholm, april 2018, www.kontigo.se

På uppdrag av Jämställd regional tillväxt, Region Blekinge finansierad av Tillväxtverket

Dnr 17/00778 Version: A

Fotograf omslagsbild: Joakim Lenell

2018-08-07/MF

Sammanfattning

Kontigo har på uppdrag av Region Blekinge genomfört en kunskapskartläggning gällande normbundna utbildnings- och yrkesval. Kartläggningen gjordes av nationella och internationella rapporter som behandlar de bakomliggande faktorerna till normbundna studie- och yrkesval på gymnasie- och högskolenivå. Syftet med kartläggningen är vidare att inkludera möjliga åtgärder för att bryta dessa mönster. Uppdraget görs inom ramen för projektet Jämställd regional tillväxt.

Kartläggningen bekräftar tidigare kunskap. Att de normer, förväntningar och förutsättningar som finns i samhället i stort också påverkar individers val gällande utbildning och yrke. Fyra bakgrundsfaktorer påverkar i hög grad en individs utbildnings- och yrkesval; kön, social bakgrund, inrikes eller utrikes bakgrund och den regionala och lokala kontexten. Kontigos kartläggning visar hur normer och strukturer fungerar begränsande eller möjliggörande när individer väljer utbildning och framtida yrke. Normer och strukturer på tre huvudområden påverkar; på arbetsmarknaden, i utbildningssystemet och i möten med personer i individens omgivning. Vad individen möter och uppfattar på de tre områdena samverkar med individens egna normer, identitet och intresse och påverkar studie- och yrkesvalet.

Könssegregeringen av **arbetsmarknaden** är stark. Medan vissa förändringar skett över tid arbetar fortfarande män och kvinnor inom olika yrken, på olika positioner och genomför delvis olika arbetsuppgifter och förväntas också att göra det, vilket påverkar studie- och yrkesval. Även yrkets status och bilden av arbetsvillkoren påverkar viljan att välja ett visst yrke. Både faktisk och förväntad utsatthet för diskriminering utifrån kön och utrikes bakgrund i arbetslivet kan påverka individens utbildnings- och yrkesval. Detta påverkar inte bara de som befinner sig i arbetslivet idag, utan styr även elever i sina val till gymnasiet och högskolan. Utbildningssystemets struktur är också könssegregerad.

Utbildningssystemen är segregerade utifrån kön och föräldrars utbildningsbakgrund. Sned könsfördelning hos elever och lärares könsfördelning har ofta samma mönster. Tillgång till information är en central faktor för att kunna göra informerade val. Det är även tillgång till studie- och yrkesvägledning, som är genus- och normmedveten. Båda är särskilt betydelsefulla för elever utan föräldrar med egen studiebakgrund. Även var personer bor påverkar vilka val en person gör kopplat till utbildning. För andra elever kan ett hinder vara att en passende utbildning är förlagd på en annan ort än där hen bor vilket kan påverkas av personens ekonomiska förutsättningar och om föräldrar studerat. Normbrytande val medför ofta att underprivilegierade grupper möts av hinder, diskriminering och negativa reaktioner, från både unga och vuxna. Samtidigt har inte alltid utbildningssystemet förmåga att hantera

situationerna, utan individen får hantera detta själv. Samtidigt blir konsekvensen att elever med utrikes bakgrund får färre möjliga praktikplatser samtidigt som skolorna medverkar till arbetsgivares diskriminering.

Individens omgivning, såsom vänner, familj, skolkamrater, kollegor är viktiga för val av utbildning och yrke. Ofta är denna påverkan inte medveten utan sker utan att individen förstår omgivningens påverkan. Det finns indikation på att män i större utsträckning än kvinnor möter kritik när de bryter mot könsnormer kopplat till yrkesval. Även föräldrarnas utbildningsbakgrund påverkar då föräldrar med högskoleutbildning i högre utsträckning uppmuntrar sina barn att välja högskoleutbildningar, och högskoleutbildade föräldrar tenderar även att vara mer öppna för att göra val som bryter mot könsnormer.

Ovan beskrivna normer och strukturer påverkar **individen** genom yttre faktorer, men påverkar även individens bild av sig själv och det egna handlingsutrymmet.

Kartläggningen pekar på ett antal områden som kan bidra till att unga skulle kunna göra mer fria studie- och yrkesval, som särskilt skulle gynna elever som påverkas begränsande av normer och förväntningar. Rapporten avslutas med rekommendationer för fortsatt arbete för normfria studie- och yrkesval, där centrala områden är utvecklad studie- och yrkesvägledning, stärkt kontakt mellan skolor och arbetsliv att arbetsplatser arbetar aktivt med att förändra exkluderande arbetsplatskulturer, att säkerställa att elever inte själva behöver ta ansvar för ett exkluderande bemötande vid normbrytande val, att utgå ifrån genus- och normmedveten kompetens och kunskap i alla insatser, att kommunicera studie- och yrkesval på ett sätt som öppnar för valmöjligheter. , särskilda satsningar på studiemiljö och värdegrundsarbete för könssegregerade yrkesutbildningar, att utveckla distansutbildningar för att öka förutsättningarna för underrepresenterade grupper (t ex personer med lågutbildade föräldrar i glesbygd) att ta del av fler utbildningsmöjligheter.

Innehåll

Sammanfattning.....	3
Innehåll.....	5
1 Bakgrund	6
1.1 Metod och material	6
1.2 Avgränsningar.....	7
1.2.1 Sökord	7
1.2.2 Urval.....	8
2 Orsaker till normbundna utbildnings- och yrkesval	9
2.1 Hur normer kan särskilja och värdera.....	9
2.2 Hur påverkar normer och strukturer på arbetsmarknaden individens val?	10
2.2.1 Den segregerade arbetsmarknaden	10
2.2.2 Diskriminering på arbetsmarknaden	11
2.3 Utbildningssystemets struktur.....	12
2.3.1 Tillgång till information	12
2.3.2 Skolors lokalisering	12
2.3.3 Värdegrundsarbete och särbehandling	13
2.4 Den sociala kontexten.....	14
2.4.1 Reaktionen och bemötande.....	14
2.4.2 Gemenskap	14
2.4.3 Förebilder.....	15
2.5 Individen som ska välja	15
2.5.1 Självbild och identitet	15
2.5.2 Intresse och preferenser.....	16
3 Möjliga lösningar för att motverka normbundna utbildnings- och yrkesval	17
3.1 Åtgärder i grundskola.....	17
3.2 Åtgärder i gymnasieskola	18
3.3 Åtgärder efter grundskole- och gymnasieutbildning	19
3.3.1 Åtgärder på arbetsmarknaden	19
3.3.2 Åtgärder inom högskolan	19
4 Slutsatser	21
4.1 Kontigos rekommendationer	21
5 Referenser	24

1 Bakgrund

Kontigo har på uppdrag av Region Blekinge genomfört en kunskapskartläggning av normbundna utbildnings- och yrkesval. Kartläggningen görs av nationella och internationella rapporter som behandlar de bakomliggande faktorerna till normbundna studie- och yrkesval på gymnasie- och högskolenivå. Syftet med kartläggningen är vidare att inkludera möjliga åtgärder för att bryta dessa mönster. Uppdraget görs inom ramen för projektet Jämställd regional tillväxt.

Skolverket tog fram en rapport Ungdomars uppfattningar om gymnasieval har använts som utgångspunkt i uppdraget. I Skolverkets rapport "Ungdomars uppfattningar om gymnasievalet" (2012) framhålls att frågan om hur ungdomar väljer gymnasieprogram och skola inte är utredd i tillräckligt hög grad. Rapporten efterfrågar fler såväl som mer omfattande studier för att öka förståelsen för vad olika val grundar sig på och hur dessa går till. Rapporten pekar dock på fyra bakomliggande faktorer; social bakgrund, kön, utländsk bakgrund samt regional och lokal kontext. Kartläggningen har använt dessa faktorer som utgångspunkt för att undersöka förklaringar till normbundna val.

1.1 Metod och material

Rapporten bygger på en kartläggning av befintlig forskning om studie- och yrkesval med koppling till kön, socioekonomisk bakgrund, lokala och regionala förhållanden samt inrikes och utrikes bakgrund. Kartläggningen har genomförts genom systematisk sökning i ett antal databaser för att säkerställa att kartläggningen blir relevant, uppdaterad samt så heltäckande som möjligt. Kartläggningen innefattar nationella såväl som internationella rapporter. Dock finns ingen ambition om att i kartläggningen få en god representation av olika delar av världen, istället väljs artiklar utifrån relevans. Sökningarna har gjorts i ett antal databaser som syftar till att ge god representation avseende svensk och internationell forskning och ämnesområde. Följande databaser har sökts igenom:

- Google Scholar
- Kvinnsam
- Swepub
- International Bibliography of the Social Sciences (IBSS)
- Web of science

Utöver sökningar i databaser och publikationssamlingar ovan avser Kontigo finna relevanta rapporter genom referenslistorna i redan inhämtade rapporter. Kontigo har även sökt efter relevanta rapporter och

publikationer hos offentliga aktörer såsom Sveriges kommuner och landsting (SKL), Statens offentliga utredningar (SOU), regionförbund/länsstyrelser, Skolverket, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF), Universitets- och högskolerådet (UHR).

1.2 Avgränsningar

För att begränsa datainsamlingen, samt göra den så relevant och fokuserad som möjligt, har Kontigo gjort ett antal avgränsningar. Innehållsmässigt har datainsamlingen begränsats till att enbart inkludera studie- och yrkesval på *gymnasie- och högskolenivå*. En stor del av litteraturen om skolval berör bakgrundsfaktorer till val av gymnasieskola respektive högskola/universitet baserat på skolans status och popularitet. Kontigo har inte inkluderat denna del av litteraturen i sökningarna då fokus för uppdraget är studie- och yrkesval vad gäller program/inriktning/yrke. I de fall det har bedömts som relevant utifrån uppdragets fokus har status berörts.

Kontigo har även avgränsat sökningen till att inkludera rapporter från 2010 och framåt för att göra kartläggningen relevant utifrån den senaste forskningen. Även litteratur från 2010-talets tidigare år kan vara av intresse då fenomenet inte är nytt, utan tvärtom något som diskuterats under långt tid, inom akademien såväl som inom samhällsdebatten. För att inte exkludera relevanta rapporter och studier som genomförts innan 2010 har Kontigo genomfört en kompletterande sökning i Google Scholar av studier utifrån citeringar. Anledningen att Google Scholar använts för den kompletterade sökningen är eftersom deras citeringssystem förefaller vara mer omfattande än jämförbara funktioner hos andra databaser.

Även ett antal avgränsningar har gjorts avseende språk och geografi. Enbart svenska och engelska artiklar och rapporter har inkluderats. Kartläggningen har även avgränsats till forskning som är genomförd i länder som i jämförelse med Sverige har liknande utmaningar och system med koppling till utbildning och arbetsmarknad. Kartläggningen inkluderar forskning genomförd i Europa och Kanada.

1.2.1 Sökord

Sökorden har klustrats utifrån de fyra områden Skolverkets rapport (2012) pekar ut som centrala. Följande sökkombinationer har använts:

Social bakgrund	(yrkesval OR studieval)AND("social bakgrund" OR socioekonomi* OR låginkomst* OR föräld* OR "socialt kapital" OR "kulturellt kapital") ("career choice" OR "educational choice")AND("social background" OR socioeconom* OR "low income" OR parent* OR "social capital" OR "cultural capital")
Kön	(yrkesval OR studieval)AND(kön* OR kvinn* OR män* OR genus OR flick* OR poj* ("career choice" OR "educational choice")AND(sex OR gender OR girl* OR boy* OR women OR men OR female OR male)
Inrikes/utrikes bakgrund	(yrkesval OR studieval)AND("utländsk bakgrund" OR etni* OR segreg* OR invandr*) ("career choice" OR "educational choice")AND(race OR ethni* OR segregat* OR immigrat* OR migrant)
Lokal/regional kontext	(yrkesval OR studieval)AND(lokal* OR geografi* OR stad OR landsbygd* OR glesbygd*) ("career choice" OR "educational choice")AND(local* OR geograph* OR city OR rural)

I några fall har en mindre justering i sökningen gjorts. Exempelvis uteslutning av begrepp såsom "China" då en omfattande mängd forskning om urban och rural utveckling genomförs i Kina.

1.2.2 Urval

De artiklar och rapporter som bedömandes som potentiellt relevanta valdes ut för nämnare granskning. Urvalet gjordes utifrån 1) Rapporter/artiklar där ovan nämnda sökord/termer inkluderas i rapporttiteln, det vill säga rapporter där detta är det aktuella ämnet för rapporten, 2) Rapporter/artiklar som inte innehåller samtliga stödord men där titeln indikerar på att rapporten handlar om ett för kartläggningen relevant ämne. Utifrån detta urvalet valdes 30 artiklar baserat deras abstract och slutsatser. Relevansen bedömdes utifrån om de förklarade orsaker till normbundna val och om de undersökte möjliga lösningar.

2 Orsaker till normbundna utbildnings- och yrkesval

Tidigare forskning konstaterar att de normer, förväntningar och förutsättningar som finns i samhället i stort också påverkar individers val gällande utbildning och yrke. Det finns fyra bakgrundsfaktorer som i hög grad påverkar en individs utbildnings- och yrkesval; kön, social bakgrund, inrikes eller utrikes bakgrund och den regionala och lokala kontexten (Skolverket, 2012). Kontigos kartläggning visar hur samhällets normer och strukturer fungerar som begränsning eller skapar möjligheter när individer ska välja utbildning och framtida yrke. Valet påverkas enligt kartläggningen av normer och strukturer på tre huvudområden; på arbetsmarknaden, i utbildningssystemet och i möten med personer i individens omgivning. Individens egna normer, identitet och intresse samspelar med det individen ser och uppfattar från arbetsmarknaden, i utbildningssystemet samt i möten med personer i omgivningen, och påverkar det val som görs.

- **Arbetsmarknadens** nuvarande struktur gör att individer anpassar sina val efter vad de förväntar sig att dessa ska leda till i arbetslivet. Den starka segregeringen mellan kvinnor och män och beroende på utbildningsbakgrund leder till normbundna val hos elever. Förväntad diskriminering och brist på nätverk påverkar elever och studenter med utrikes bakgrund, men även kvinnors och mäns utbildnings- och yrkesval.
- **Utbildningssystemets** struktur får konsekvenser genom utbildningarnas utformning, när val görs, när och vilken information elever får om utbildningar och yrken, var skolor är förlagda samt hur skolorna arbetar med värdegrund. Särskilt yrkesutbildningarna har normrelaterade utmaningar.
- **Den sociala kontexten.** Personer i individens omgivning och deras attityder och normer påverkar individen till att göra normbundna eller normbrytande val genom hur de bemöter individen och hur de förmedlar förväntningar. Bristande känsla av gemenskap i samband med normbrytande val har negativ påverkan på individen. Närvaro av förebilder, såsom föräldrar, lärare eller andra personer möjliggör normbrytande val.
- **Individens** egna normer, identitet och intresse påverkar hans utbildnings och yrkesval. Eftersom individers självbild och identitet, intresse och preferenser påverkas av (normer och föreställningar kopplat till) deras kön och socioekonomiska bakgrund, leder det till att individens val ofta görs i enlighet med rådande normer.

2.1 Hur normer kan särskilja och värdera

För förstå hur kön, men även social bakgrund, inrikes och utrikes bakgrund samt geografi påverkar individers förutsättningar och faktiska valmöjligheter måste vi förstå de bakomliggande mekanismerna. Två

centrala dimensioner för att förstå genus- och normsystem är hierarki och isärhållande (Hirdman, 1988). Hierarki innebär att individer och egenskaper som förknippas med en viss grupp värderas högre och utgör normen. I ett patriarkat eller genussystem värderas män högre än kvinnor, i ett rasistiskt samhälle värderas exempelvis vita personer högre än svarta personer eller etniska minoriteter, och i ett klassamhälle värderas över- och medelklass högre än arbetarklass. Isärhållande innebär att olika grupper förväntas besitta olika egenskaper och därmed har olika roller i samhället. Ett tydligt exempel på isärhållande är att såväl utbildningsinriktningar och ämnen som specifika yrken är könskodade (Jacobson, 2018). Det gör att individer förväntas och själva förväntar sig att besitta vissa egenskaper kopplat till deras kön (Eccles & Wang, 2016) (Ngambeki, et al., 2012)

(Region Kronoberg, 2015). Normerna är något som påverkar individen inte enbart då de står inför att göra utbildnings- och yrkesval utan påverkar individen genom hela livet (Region Kronoberg, 2015). Normbundna val kan därmed ses som ett uttryck för de könsnormer som finns i samhället idag och historiskt, där individer internaliserar normer och skapar sig olika intressen och prioriteringar som ett led i att leva upp till könsspecifika förväntningar. Normerna blir på så sätt även en del i individens självbild.

2.2 Hur påverkar normer och strukturer på arbetsmarknaden individens val?

Två faktorer på den nuvarande arbetsmarknaden som påverkar utbildnings- och yrkesval utifrån kön och inrikes eller utrikes bakgrund är segregering och diskriminering.

2.2.1 Den segregerade arbetsmarknaden

Den nuvarande arbetsmarknaden är starkt könssegregerad. Medan vissa förändringar skett över tid arbetar fortfarande män och kvinnor inom olika yrken, på olika positioner och genomför delvis olika arbetsuppgifter och förväntas också att göra det. Det finns tydligt könskodade yrkesidentiteter och olika branscher förknippas även med olika kulturer (Sveriges kommuner och landsting, 2018). Exempelvis väljer många kvinnor, och vissa män, bort branscher och yrken där det finns stark machokultur, eftersom de inte känner sig bekväma med arbetsplatskulturen (SOU 2015:97). Även yrkets status och bilden av arbetsvillkoren påverkar viljan att välja ett visst yrke. Arbetsvillkoren i kombination med könsstereotypa föreställningar är exempelvis förklaringen till att män väljer bort sjuksköterskeyrket (Myungkeun & Keogh, 2016) Detta påverkar inte bara de som befinner sig i arbetslivet idag, utan styr även elever i sina val till gymnasiet och högskolan.

En studie som undersökt vilka faktorer som elever i högstadiet och gymnasiet tycker är viktigast i val av yrke visar förvisso att nästan hälften

av flickorna och en fjärdedel av pojkarna tyckte att en jämn könsfördelning i yrket var viktigt. Pojkar i nionde klass, alltså året då val till gymnasiet görs, var de enda i studien där en någorlunda stor andel (17 procent) tyckte det var viktigt att det var flest män i yrket (SOU 2004:43). Även en annan studie har pekat på att könsbalansen påverkar mäns benägenhet att välja yrke, vilken visat att män är mer benägna att ta ett arbete med lägre lön jämfört med att välja ett yrke som är kvinnodominerat (Forsberg & Barth, 2017). Det finns alltså indikationer på att könsfördelningen på befintlig arbetsmarknad spelar viss roll i val av yrke.

Även hur det ser ut på den lokala arbetsmarknaden och föräldrars anknytning till arbetsmarknaden kan påverka eleverna i deras val (Skolverket, 2012). Som exempel kan nämnas att unga män i glesbygd uppfattar högskoleutbildning som mindre viktigt för att få ett arbete (Universitets- och högskolerådet, 2017).

2.2.2 Diskriminering på arbetsmarknaden

Normer tar sig även i uttryck av direkt eller indirekt negativ särbehandling, diskriminering och förtryck kopplat till föreställningar om exempelvis kön, etnicitet och klass. Både faktisk och förväntad utsatthet för diskriminering kan påverka individens utbildnings- och yrkesval. Kvinnor som väljer mansdominerade yrken kan och förväntar sig inte yrkesmässiga fördelar av att välja att arbeta inom ett mansdominerat yrke. Män har däremot ofta karriärmässiga fördelar inom de flesta kvinnodominerade yrken (SOU 2015:97). Samtidigt har ofta kvinnodominerade yrken sämre löneutveckling varför män trots detta karriärmässigt kan tjäna på att välja mansdominerade yrken (med högre status och löneutveckling).

Flera studier har visat på förekomsten av diskriminering i arbetslivet riktat mot personer med utrikes ett hinder (Ahmed & Ekberg, 2009) (Rich, 2014). Medan utbildning inte ersätter kontaktnätet blir formella meriter en än viktigare bakgrund. Ytterligare rapporter pekar på att detta kan förklara skillnader i utbildningsval mellan personer med inrikes och utrikes bakgrund. Elever, inte minst kvinnor, med utrikesbakgrund väljer i högre utsträckning högskoleförberedande utbildningar jämfört med yrkesförberedande utbildningar och bedömer att utbildning har större betydelse för möjligheterna till arbete (Universitets- och högskolerådet, 2017). Intressant att notera är att personer med utrikes bakgrund väljer högskoleutbildning väljer de i högre utsträckning utbildningar som leder till en yrkesexamen. En möjlig förklaring till att personer med utrikes bakgrund fäster stor vikt vid utbildning är att de förväntar sig att bli diskriminerade. Därmed blir formella meriter av större betydelse. En annan möjlig förklaring är att de har mindre nätverk på arbetsmarknaden. Eftersom nätverk och kontakter har stor betydelse för att få arbete på

den svenska arbetsmarknaden är ett begränsat kontaktnät en faktor för personens möjligheter på arbetsmarknaden (SOU 2015:97).

2.3 Utbildningssystemets struktur

Flera studier konstaterar att det finns en stor skillnad mellan yrkes- och högskoleförberedande gymnasieprogram, där yrkesprogrammen delvis har större utmaningar. En faktor är att utbildningarna förbereder för yrken som är könssegregerade och där även personalens könsfördelning är sned. Detta utgör dels en utmaning eftersom segregeringen på arbetsmarknaden och faktisk eller föreställd branschkultur kan verka avskräckande för en del elever (Sveriges kommuner och landsting, 2018) (SOU 2015:97). En ytterligare faktor som särskilt påverkar yrkesprogrammen är det arbetsplatsförlagda lärandet, vilket innebär att eleven spenderar tid ute på arbetsplatser. Detta innebär en sårbarhet eftersom det ställer krav på skolornas förmåga att samverka med arbetsplatserna kring skolans värdegrund och vilka normer som ska förmedlas. Undersökningar har visat att detta inte alltid fungerar väl, vilket kommer beröras närmare i avsnitt 2.3.3.

2.3.1 Tillgång till information

En central faktor i skolsystemet för att förklara varför personer gör normbundna val är tillgång till information om olika utbildningar och yrken. Begränsad tillgång till information gör att personer väljer bort utbildningar och yrken eftersom de har dålig kunskap om dem. Detta påverkar inte minst yrkesutbildningar på gymnasienivå, där bristande kunskaper gör att individer gör val efter stereotypa föreställningar. Bland elever med föräldrar som har högskoleutbildning innebär den bristande informationen att de väljer bort yrkesutbildningarna till förmån för högskoleförberedande utbildningar (SOU 2015:97,). Vilken tillgång till studie- och yrkesvägledare som finns på skolorna och vilken kompetens i genus- och normmedveten studie- och yrkesvägledning de har kommer därför att påverka elevernas val.

2.3.2 Skolors lokalisering

Även var personer bor påverkar vilka val en person gör kopplat till utbildning. Detta beror på såväl faktiska som upplevda förutsättningar att röra sig i staden eller mellan sin hemort och sin utbildningsort. Personer som är uppväxta i så kallade socialt utsatta områden är mindre benägna att välja en skola i ett område med högre status (Region Kronoberg, 2015). Beroende på vilka skolor som är förlagda i vilket område kommer det påverka vilka utbildningsval eleven gör. Det finns även ett samband mellan föräldrars utbildningsbakgrund och huruvida eleven går på en skola där andra elever kommer att studera vidare, vilket förväntas påverka elevens eget val av vidare studier (Universitets- och högskolerådet, 2017).

För andra elever kan ett hinder vara att en passande utbildning är förlagd på en annan ort än där hen bor. För att kunna genomföra utbildningen

krävs då, förutom kännedom om utbildningen, pendling eller ett boende. Detta medför kostnader, vilket gör personens ekonomiska förutsättningar särskilt viktiga. Det är något som särskilt påverkar personer på mindre orter, då utbildningsutbudet är mindre (Region Kronoberg, 2015). Därutöver finns det skillnader mellan olika grupper hur benägen en är att pendla eller flytta för en utbildning. Exempelvis ser personer vars föräldrar ha lägre utbildningsnivå det som viktigare att skolan ligger nära det egna boendet. Detta gäller särskilt kvinnor (Universitets- och högskolerådet, 2017). Dessa utmaningar kan förväntas påverka personer i glesbygden i samband med utbildningsval. Ser vi till huruvida personer i glesbygd väljer att studera på högskola är det dock inte detta som utgör de huvudsakliga förklaringarna. Det är istället föräldrars utbildningsbakgrund som är det främsta förklaringsfaktorn till om personer i glesbygd, liksom i städer, (inte) väljer att studera vidare (Hammarström, 2004).

2.3.3 Värdegrundsarbete och särbehandling

Forskningen visar att personer, oavsett kön, som gör normbrytande val av utbildning eller tillhör en underprivilegierad grupp möts av hinder, diskriminering och negativa reaktioner. Samtidigt har inte alltid utbildningssystemet förmåga att hantera situationerna. Det innebär att den som gör normbrytande val eller avviker från normen själv måste hantera och bemöta diskrimineringen eller får ta konsekvenserna av diskriminering. Det finns även exempel på att skolor hanterar situationen genom att den som utsätts får stöd, men utan att själva grundproblemet åtgärdas (SOU 2015:97). Ett annat exempel på en situation där arbetsplatser uttryckligen i sin kontakt med skolor efterfrågat praktikanter med svensk bakgrund. Några skolor valde att hantera situationen genom att trots att detta strider mot skolans värdegrund samarbeta med arbetsplatserna och enbart skicka elever med svensk bakgrund till arbetsplatserna. Syftet var att utrikes födda elever inte skulle bli utsatta för negativ behandling på sin praktikplats (SOU 2015:97). Samtidigt blir konsekvensen att elever med utrikes bakgrund får färre möjliga praktikplatser samtidigt som skolorna medverkar till arbetsgivares diskriminering. Skolinspektionen har också kritiserat ett flertal gymnasieskolor för bristande agerande i samband med praktikplatsers diskriminering gentemot elever med utrikes bakgrund (SOU 2015:97,).

Det finns även skillnader mellan olika program och skolor avseende elevernas attityder, vilket kan ha påverkan på individens förutsättningar att genomföra utbildningen. En undersökning har visat på att elever på yrkesprogram har en större intolerans för minoriteter jämfört med elever på högskoleförberedande program. Undersökningen konstaterar även att elevernas intolerans ökar under utbildningen på yrkesprogrammen, vilket indikerar på att värdegrundsarbetet inte fungerar. Även andel utbildade pedagoger påverkade elevernas attityder (SOU 2015:97) En annan

indikation på att skolan inte lyckas med uppdraget att ge elever lika möjligheter är att föräldrars utbildningsbakgrund spelar stor roll i senare utbildningsval (Hammarström, 2004).

Det är dock inte bara andra elever eller externa parter som särbehandlar underrepresenterade grupper. Det kan även göras av skolpersonal och i utbildningsmomenten. I en undersökning av hur elever av underrepresenterat kön upplevde särbehandling framkom att eleverna hade erfarenhet att bli behandlade annorlunda av lärare på grund av sitt kön eller att studie- och yrkesvägledare hade ifrågasatt normbrytande utbildningsval, exempelvis med hänvisning till föreställningar om kvinnors och mäns egenskaper (SOU 2015:97). En konsekvens av att ständigt mötas av hinder kan vara att hoppa av en utbildning, vilket personer av underrepresenterat kön, inte minst män, gör i större utsträckning än personer av överrepresenterat kön.

2.4 Den sociala kontexten

Flera tidigare studier pekar tydligt ut individens omgivning, såsom vänner, familj, skolkamrater, kollegor som viktiga för val av utbildning och yrke. Ofta är denna påverkan inte medveten utan sker utan att individen förstår omgivningens påverkan (Region Kronoberg, 2015).

2.4.1 Reaktioner och bemötande

Föräldrar, vänner och andra som individen möter har ofta synpunkter och föreställningar kring utbildningar och yrken som är kopplade till deras värderingar och normer. Att agera i enlighet med normer uppfattas av omgivningen som självständigt, medan brott mot rådande normer uppfattas som att individen inte är sig själv. Detta leder till att individer som genom sina intressen och val följer rådande normer möts av bekräftelse och positiva reaktioner, medan individer som bryter mot normer möts av negativa reaktioner. Exempelvis bemöter ungdomar elever som gör normbrytande utbildningsval av negativ respons (Möller & Sjöström, 2016). Det finns även indikation på att män i större utsträckning än kvinnor möter kritik när de bryter mot könsnormer kopplat till yrkesval (Forsberg & Barth, 2017). Även föräldrarnas utbildningsbakgrund påverkar eftersom föräldrar med högskoleutbildning i högre utsträckning uppmuntrar sina barn att välja högskoleutbildningar (Universitets- och högskolerådet, 2017). Barn till högskoleutbildade föräldrar tenderar även att vara mer öppna för att göra val som bryter mot könsnormer (SOU 2004:43).

2.4.2 Gemenskap

En faktor som relaterar till reaktioner och bemötande är känsla av gemenskap, vilket är viktigt för trivsel i sin utbildning och sitt yrke. Samtidigt pekar flera studier på att bristen på social inkludering är en viktig förklaring till att personer som tillhör underrepresenterat kön väljer bort eller slutar på en utbildning eller arbete. Män inom vårdutbildningar

kan exempelvis uppleva sig exkluderade (Myungkeun & Keogh, 2016). Även andra studier pekar på att personer som utgör minoriteter i utbildningar har svårt att inkluderas i den sociala gemenskapen (SOU 2015:97) Svårigheterna att inkluderas i de sociala aspekterna av en utbildning eller yrke kan bland annat förklaras av den starka koppling som finns mellan kön och yrkesidentitet (Sveriges kommuner och landsting, 2018).

2.4.3 Förebilder

Det är dock inte enbart genom bemötande och känsla av gemenskap som omgivningen påverkar individers utbildnings- och yrkesval. En annan aspekt som flera studier pekar på är närvaron eller frånvaron av förebilder som bryter mot rådande normer. Exempelvis tenderar pojkar vars föräldrar har en jämställd arbetsdelning i hemmet vara mer öppna för normbrytande val.

I de gymnasiala yrkesprogrammen pekas frånvaron av yrkeslärare av underrepresenterat kön fram som ett problem, eftersom detta innebär en avsaknad av förebilder för elever av underrepresenterat kön.

2.5 Individen som ska välja

Rådande normer och förväntningar får konsekvenser på individnivå som i sin tur påverkar deras faktiska val och valmöjligheter. Som beskrivs ovan påverkar normerna individen både genom yttre faktorer, men även genom att påverka individens bild av sig själv och dennes intressen och preferenser.

2.5.1 Självbild och identitet

Normer och värderingar har inte bara yttre påverkan på individer utan formar även deras självbild och identitet. Forskning visar exempelvis på att kvinnor i lägre utsträckning än män uppfattar sig själva som bra på fysik, matematik och teknik. Samtidigt uppfattar män i lägre utsträckning än kvinnor att de besitter god social förmåga. Mot bakgrund av att kvinnor i Sverige genomsnittligt har högre betyg är det viktigt att komma ihåg att detta inte handlar om faktiskt förmåga utan om synen på ens egen förmåga, vilken kan förväntas ha påverkats av könsnormer. Könsskillnader i egenskattade förmågor bidrar till att kvinnor och män gör olika utbildnings och karriärval (Eccles & Wang, 2016). En ny svensk studie pekar delvis i en annan riktning avseende inom vilka ämnen skillnaderna finns. Studien kommer fram till att det framförallt är teknisk kunskap där unga kvinnor har lägre självskattad förmåga, snarare än matematisk förmåga. Samma studie pekar i likhet med tidigare studier på könsskillnader i uppfattning om social förmåga (Tellhed, et al., 2018).

Även trygghet i sin könsidentitet kan ha påverkan på yrkesval. Resultatet av en avhandling i psykologi indikerar på att unga som upplever sin könsidentitet ifrågasatt gör normbundna val i syfte att trygga sin

identitet. Det bör dock påtalas att det här krävs ytterligare forskning för att bekräfta resultatet (Sinclair, 2015)

2.5.2 Intresse och preferenser

Det är emellertid inte enbart (uppfattad) förmåga som styr utbildnings- och yrkesval. En annan faktor är individers intresse. Detta är en faktor som styr oavsett kön, var personen bor och ålder (Universitets- och högskolerådet, 2017) Att intresseavvägningar leder till olika val beror på att kvinnor och män delvis är intresserade av olika saker. Därmed gör kvinnor och män som grupp olika val. Även denna skillnad kan ses som en konsekvens av rådande normer. Exempel på sådan intresseskillnad är att kvinnor oftare vill göra nytta för samhället och människor i sitt yrke. Beroende på av som uppfattas som samhällsnyttigt och hur olika yrken uppfattas kan det alltså förväntas påverka vilka som intresserar sig för yrket. Även huruvida ett yrke uppfattas som sakorienterat eller personorienterat påverkar hur intresserade kvinnor respektive män är av ett yrke (Ngambeki, et al., 2012).

Det finns även andra preferenser där det finns tydliga skillnader mellan kvinnor och män, personer med inrikes respektive utrikes bakgrund, föräldrars utbildningsnivå och beroende på var hen bor. Personer vars föräldrar har högskoleutbildning, personer med utrikes bakgrund och storstadsbor fäster större vikt vid utbildningens/yrkets status jämfört med andra (Universitets- och högskolerådet, 2017). Även möjligheter att kombinera familj och utbildning/arbete påverkar utbildnings- och yrkesval, där vissa studier pekar på att kvinnor generellt fäster större vikt på möjlighet att kombinera dessa (Eccles & Wang, 2016). En undersökning som presenterades 2004 av vilka faktorer som är viktiga för unga i deras yrkesval ger dock indikation på att detta inte fullt kan översättas till en svensk kontext, då nästan hälften av pojkarna och något mer än hälften av flickorna tyckte det var viktigt att arbetet inte gick ut över familjen (SOU 2004:43).

3 Möjliga lösningar för att motverka normbundna utbildnings- och yrkesval

Flera studier pekar inte enbart på orsakerna till varför skillnaderna mellan olika kön, bakgrund och geografisk kontext finns. De pekar även på vad som kan bryta eller minska förekomsten av normbundna val. Nedan presenteras studierna och rapporternas förslag på åtgärder på olika utbildningsnivåer och på arbetsmarknaden.

3.1 Åtgärder i grundskola

I grundskolan pekas framförallt ett behov av att utveckla informationen om både högskoleförberedande- och yrkesutbildningar samt framtida arbetsliv ut som det mest centrala för att påverka elevernas val. Detta kan göras genom att utveckla arbetet med studie- och yrkesvägledning för att ge elever förståelse för vad olika utbildningar och yrken innebär (SOU 2015:97). Individens val görs i stunden utan är ett resultat av en längre process. För att ge effekt bör därför studie- och yrkesvägledningen integreras i skolans undervisning genom hela grundskolan. Eftersom föräldrar påverkar elevernas val finns det även behov av att ge information och stöd till föräldrar. För att få insikt om vad olika yrken faktiskt innebär och uppmuntra till normbrytande val kan en åtgärd vara att stärka kontakten mellan skolorna och arbetslivet samt möjliggöra besök på olika utbildningar inför val till gymnasiet (Region Kronoberg, 2015).

För att den utökade informationen ska leda till mindre stereotypa val krävs dock att det finns en genus- och normmedvetet perspektiv i utformningen av åtgärderna och informationsmaterial. Därutöver behövs fortbildning för studie- och yrkesvägledare i metoder för att främja normbrytande val (SOU 2015:97). Medan tidigare studier och rapporter framförallt pekar på åtgärder avseende kön menar vi, mot bakgrund av den stora betydelse föräldrars utbildningsbakgrund har, att insatser även bör göras för att öka kunskapen om och utveckla metoder för att bryta socioekonomins betydelse för elever gymnasieval.

Utöver informationsinsatser och integrering av studie- och yrkesvägledning i utbildningen föreslår flera tidigare rapporter även att insatser genomförs för att motverka att elever utvecklar intresse efter kön. För detta krävs att ett genusperspektiv genomsyrar undervisningen men det kan även krävas särskilda insatser, såsom sommarkurser, träffar och studiebesök som syftar till att väcka intresse. Här krävs medvetenhet om att olika typer av insatser kan fungera bättre eller sämre beroende på vilken målgrupp insatsen har. Exempelvis indikerar en studie på att flickor svarar bättre på museibesök och film medan pojkar svarar bättre på datorspel (Tellhed, et al., 2018).

Region Kronoberg har tagit fram ett flertal nedbrutna förslag för att åtgärda begränsningar i elevernas valmöjligheter till gymnasiet. Några exempel på förslag på vad kommunerna och skolorna bör göra är följande:

- ”Tydliggöra olika yrkesrollers ansvar i studie- och yrkesvägledningen samt integrera vägledningen i ordinarie undervisning.”
- ”Systematiskt möte med arbetslivet genom hela skoltiden, till exempel genom arbetsplatsbesök från tidiga år och besök från olika arbetsgivare och yrkesgrupper till skolan.”
- ”Strukturera praoperioderna under högstadiet så att de både förläggs på gymnasieutbildningar och på arbetsplatser och att alla elever får besöka såväl mans- som kvinnodominerade branscher. ”
- ” Föräldrar påverkar barnens studie- och yrkesval i hög utsträckning och bör erbjudas stöd och tydligare information inför valet för att undvika felval på grund av förlegade föreställningar.”
- ”Inför ett genusperspektiv i informationsmaterialet för att motverka att det bidrar till att upprätthålla traditionella könsmönster.”

(Region Kronoberg, 2015)

3.2 Åtgärder i gymnasieskola

Liksom i grundskolan är förbättrad information om framtida utbildnings- och yrkesval en åtgärd som flera rapporter och studier lyfter fram. Det handlar bland annat om hur olika utbildningar och yrken framställs. Eftersom kön, socioekonomisk bakgrund och inrikes/utrikes bakgrund påverkar individens preferenser och intressen, kan beskrivningen ha betydelse för hur intressant utbildningen eller yrket framstår. Utbildningar med jämn könsbalans har exempelvis karriärsmål som lockar både kvinnor och män (Tellhed, et al., 2018). Parallellt kan även insatser göras för att bekräfta individer med normbrytande preferenser och intressen.

Särskilt stort fokus bör riktas mot yrkesutbildningar som både är mycket könssegregerade och har större utmaningar med negativa attityder mot minoriteter bland elever och ute på praktikplatser. Bland annat rekommenderas utbildningar med sned könsfördelning anpassa sin studiemiljö för att minska avhopp och utveckla sitt värdegrundsarbete. Särskilt viktigt är detta i det arbetsplatsförlagda lärandet, eftersom

många skolor idag inte aktivt arbetar med värdegrund riktat till praktikplatser (SOU 2015:97) Elever på yrkesprogrammen utvecklar under sin utbildning mer negativa attityder till minoriteter. En viktig insats för att minska fördomar bland elever är att höja andelen utbildade pedagoger (SOU 2015:97). Ytterligare en insats kan vara att försöka minska en sned könsfördelning av personalen på yrkesprogrammen i syfte att ge elever av underrepresenterat kön förebilder (SOU 2004:43).

3.3 Åtgärder efter grundskole- och gymnasieutbildning

3.3.1 Åtgärder på arbetsmarknaden

Eftersom utbildnings- och yrkesval påverkas av situationen på arbetsmarknaden krävs att insatser görs hos arbetsgivare och arbetsmarknadens parter. Insatserna handlar dels om att förbättra arbetsvillkor såsom löne- och karriärsutveckling inom kvinnodominerade yrken för att göra yrkena mer attraktiva oavsett kön. Det handlar också om att aktivt arbeta med arbetsplatskulturer som kan verka exkluderande, såsom en påtaglig machokultur.

Flera studier indikerar på förekomst av att negativ särbehandling och kränkningar påverkar både förutsättningar att ta del av och intresse för utbildningar och yrken. Det finns därför ett behov av att motverka direkt och indirekt diskriminering på arbetsmarknaden på grund av kön, etnicitet och religiös åskådning. Här krävs att enskilda arbetsgivare tar sitt ansvar. Utbildningssystemet kan dock påverka arbetsgivare genom att lyfta fram skolans värdegrund i sina kontakter med arbetslivet och med koppling till studiebesök och praktikplatser.

3.3.2 Åtgärder inom högskolan

Liksom i grund- och gymnasieskolan spelar studie- och yrkesvägledning roll även för högskolestudier. I grund- och gymnasieskolan pekas framförallt ett genusperspektiv ut som viktigt i studie- och yrkesvägledningen. Även för högskolan är ett genusperspektiv relevant eftersom det finns könssegregerade utbildningar. Dock framhåller universitets- och högskolerådet att studie- och yrkesvägledning har särskilt stor betydelse för personer från studieovana hem (Universitets- och högskolerådet, 2017).

Kommunikation har betydelse för vilka som lockas till en utbildning. Att förändra programmens namn eller beskrivningar kan vara ett sätt att locka nya grupper till högskolans utbildningar.

Personer i glesbygd och vars föräldrar har kort utbildning är mindre benägna att studera på högskola och (särskilt kvinnor) kan ha sämre förutsättningar eller benägenhet att flytta för en utbildning. En möjlig lösning på detta kan vara distansutbildning. En undersökning av Universitets- och högskolerådet visar nämligen att en mycket stor andel,

inte minst från underrepresenterade grupper, kan tänka sig att läsa en hel utbildning på distans om den är relevant för dem. Även personer i 30-49 års ålder kunde i hög utsträckning tänka sig att läsa på distans. (Universitets- och högskolerådet, 2017). Distansutbildningar kan därför vara ett sätt att minska snedrekryteringen till högskolan och främja vidareutbildning bland personer i medelåldern. Några faktorer som är relevanta att ta hänsyn till är vilket kursutbud som finns och hur detta speglar mindre orters arbetsmarknad och kompetensbehov. Även information och kommunikation är centralt för att distansutbildningarna ska kunna fylla en sådan funktion.

4 Slutsatser

Kartläggningen visar att ungdomars handlingsutrymme när de står inför att studie- och yrkesval påverkas av många faktorer. Individens egna normer, identitet och intresse samspelar med de förväntningar i form av normer som finns i arbetsliv och utbildningssystem, men också av mer "faktiska" frågor, som om en utbildning finns tillgänglig i den region jag bor i eller ekonomiska faktorer - t ex möjligheter att bo på annan ort.

Det finns förhållandevis mycket forskning som rör utbildnings- och yrkesval och kön. Även om det finns forskning om val med koppling till geografisk kontext, socioekonomisk och inrikes/utrikes bakgrund är denna forskning i mindre utsträckning kopplad till normer och maktstrukturer. Bland annat skulle det behövas mer forskning för att öka kunskapen om hur diskriminering påverkar personer med utrikes bakgrund i deras utbildnings- och yrkesval. Även i förhållande till kön finns begränsningar i befintlig forskning. Mycket studier fokuseras till kvinnor och naturvetenskap, matematik och teknik och forskning om män inom sjuksköterskeyrken samt upplevd social kompetens. Eftersom könssegregeringen ger tydliga utslag i gymnasiets yrkesprogram kan det finnas behov av forskning inom fler yrkes- och utbildningsområden. Bland de studier som ingår i vår kartläggning saknas ett intersektionellt perspektiv, vilket utifrån befintlig statistik om studie- och yrkesval skulle bidra till ökad förståelse för vilka normer som påverkar olika individer och grupper på olika sätt.

Kartläggningen pekar på ett antal områden som kan bidra till att unga skulle kunna göra mer fria studie- och yrkesval. Nedan finns Kontigos sammanfattade rekommendationer för att kunna åstadkomma detta, som kartläggningen ligger till grund för.

4.1 Kontigos rekommendationer

- Utveckla nyskapande former för information om högskoleförberedande- och yrkesutbildningar och också om ett framtida arbetsliv.
- Utveckla arbetet med studie- och yrkesvägledning för att ge elever förståelse för vad olika utbildningar och yrken innebär. Integrera studie- och yrkesvägledningen i skolans undervisning genom hela grundskolan, och lyft fram möjligheter för ett livslångt lärande.
- Synliggör hur studie- och yrkesvägledning kommer personer från studieovana hem till godo, och utveckla särskilda insatser för att säkerställa detta.
- Synliggör i samtliga insatser de begränsningar i handlingsutrymme som normer och förväntningar innebär för unga, för att medvetandegöra dem om val som ofta görs omedvetet.

- Utveckla former för normmedvetet stöd och rådgivning för ett livslångt lärande även efter avslutad gymnasieutbildning.
- Stärk kontakten mellan skolor och arbetsliv samt möjliggör besök på olika utbildningar inför val till gymnasiet. Synliggör varför arbetsplatser behöver arbeta aktivt med att förändra exkluderande arbetsplatskulturer. Detta är särskilt viktigt för aktörer som står för arbetsplatsförlagt lärande och praktik.
- Utveckla innovativa former för ökad kunskap om utbildningar och arbetsliv i dialog med de unga själva. Vilka former skulle göra det intressant för unga att få kännedom om arbetsliv och utbildning?
- Utveckla former för att ge föräldrar stöd till att öppna upp ungas studie- och yrkesval. Involvera också målgrupperna i det utvecklingsarbetet
- Säkerställ att utformningen av samtliga insatser ovan utgår ifrån genus- och normmedveten kompetens och kunskap om vad som faktiskt leder till mindre stereotypa val
- Arbeta tillsammans med skolorna för att visa hur ett medvetet genusperspektiv kan motverka att elever utvecklar intresse efter kön och andra normer genom att få med det i ordinarie undervisning, men också i särskilda insatser. Även detta förutsätter kunskap om målgruppen och hur insatser passar den.
- Gör särskilda satsningar på studiemiljö och värdegrundsarbete för könssegregerade yrkesutbildningar och YU, där negativa attityder mot minoriteter bland elever och ute på praktikplatser är vanliga.
- Kommunikation har betydelse för vilka som lockas till en utbildning. Att förändra programmens namn eller beskrivningar kan vara ett sätt att locka nya grupper till högskolans utbildningar.
- Arbeta för att öka andelen utbildade pedagoger samt för att minska en sned könsfördelning av personal på yrkesprogram, i syfte att ge elever av underrepresenterat kön förebilder.
- Påverka arbetsgivare och arbetsmarknadens parter i syfte att förbättra arbetsvillkor, såsom löne- och karriärsutveckling inom kvinnodominerade yrken för att göra yrkena mer attraktiva oavsett kön.
- Påverka samma aktörer när det gäller att motverka direkt och indirekt diskriminering på arbetsmarknaden på grund av kön, etnicitet och religiös åskådning. Förekomst av att negativ särbehandling och kränkningar påverkar både förutsättningar att ta del av och intresse för utbildningar och yrken.
- Utveckla distansutbildningar för att öka förutsättningarna för underrepresenterade grupper (t ex personer med lågutbildade föräldrar i glesbygd) att ta del av fler utbildningsmöjligheter.

Distansutbildningar kan även främja det livslånga lärandet då många personer i medelåldern kan tänka sig studera på distans.

- Samverka mellan utbildningsaktörer i regionen när det gäller möjligheten att utveckla utbildningsmöjligheter generellt, särskilt med fokus på att kombinera utbildning på plats med utbildning på distans.

5 Referenser

- Ahmed, A. M. & Ekberg, J., 2009. Fältexperiment för att studera etnisk diskriminering på den svenska arbets- och bostadsmarknaden.. *Socialvetenskaplig tidskrift*, Issue 2.
- Eccles, J. S. & Wang, M.-T., 2016. What motivates females and males to pursue careers in mathematics and science?. *International Journal of Behavioural Development*, 40(2), p. 100-106.
- Forsberg, J. A. & Barth, J. M., 2017. The Effect of Occupational Gender Stereotypes on Men's Interest in Female-Dominated Occupations. *Sex Roles*, Volym 76, p. 460-472.
- Hammarström, M., 2004. *En höskola för alla? Vägen dit för glesbygdens ungdomar*, Jönköping: Högskolan för lärande och kommunikation/Encell.
- Hirdman, Y., 1988. Genussystemet - reflexioner kring kvinnors sociala underordning.. *Tidsskrift för genusvetenskap*, Issue 3, pp. 49-63.
- Jacobson, M., 2018. *Maskulinitet och jämställd skola - Arbete för ökad trygghet och bättre studieresultat*, u.o.: Sveriges kommuner och landsting.
- Jämställt vägval, 2007. *Vad ska du bli när du blir stor? Om vägen till en skola på lik villkor*, Stockholm: Länsstyrelsen i Stockholms län.
- Myungkeun, Y. & Keogh, B., 2016. What motivates men to choose nursing as a profession? A systematic overview of qualitative studies. *Contemporary Nurse*, 52(1), pp. 95-105.
- Möller, E. & Sjöström, T., 2016. *JämLYS av arbetsmarknad och studieval i Norrbotten*, u.o.: Länsstyrelsen i Norrbottens län.
- Ngambeki, I. o.a., 2012. Using Profiles of Person-Thing Orientation to Examine the Underrepresentation of Women in Engineering in Three Cultural Contexts. *International Journal of Engineering Education*, 28(3), pp. 621-632.
- Region Kronoberg, 2015. *Vad påverkar ungas gymnasieval?*, u.o.: u.n.
- Rich, J., 2014. *What Do Field Experiments of Discrimination in Markets Tell Us? A Meta Analysis of Studies*, Bonn: The Institute for the Study of Labor (IZA).
- Sinclair, S., 2015. *Social psychological barriers to a gender balanced labor market: The role of gender identity threats, friendship priorities, and perceived discrimination*, Lund: Lunds universitet.
- Skolverket, 2012. *Ungdomars uppfattning om gymnasievalet*, Stockholm: u.n.
- SOU 2004:43, u.d. *Den könsuppdelade arbetsmarknaden. Betänkande.*, u.o.: u.n.
- SOU 2015:97, . *Välja yrke. Slutbetänkande av Yrkesprogramsutredningen.*, u.o.: u.n.
- Sveriges kommuner och landsting, 2018. *Maskulinitet och jämställd skola - Arbete för ökad trygghet och bättre studieresultat*, u.o.: u.n.
- Tellhed, U., Bäckström, M. & Björklund, F., 2018. The role of ability beliefs and agentic vs. communal career goals in adolescents' first educational choice. What explains the degree of gender-balance?. *Journal of Vocational Behaviour*, Volym 104, p. 1-13.
- Universitets- och högskolerådet, 2017. *Utbildning går i arv. Inställning till högre utbildning bland svenska folket*, u.o.: u.n.

Kraft att vilja.
Tillsammans är det möjligt.

Vi inspirerar, skapar tillfällen att mötas och stärker
Blekinge i Sverige och Europa.

Tillsammans med våra medlemmar - Blekinges
kommuner och landsting - arbetar vi för att göra
det ännu mer attraktivt att besöka, leva och verka
i vår region.

MED FINANSIERING FRÅN

